

efficacissimumque: si prius omnia pericula remouerunt. Diversi texus personæ veluti mortalis naufragii scopuli devitentur; & ce-

tera quæ indicavimus, non negligantur: atque tunc confessionis frequentia optatos pariet fructus.

LIBER NONUS IN DECALOGUM,

SEPTIMUM, ET DECIMUM PRÆCEPTUM TRACTANS:

Non furtum facies: Exod. xx. vers. 15.

Non concupisces rem proximi tui: ibid. 17.

DISSERTATIO UNICA.

CAPUT I.

Propositiones ab Ecclesia damnate in furti materia, & alia Casuistarum laxæ notandum damnata.

I. Secundæ tabule mandata humani generis tranquillitatem, & felicitatem spectant. Quartum, seu primum secundæ ordinis, mutuum filiorum in parentes, & parentum in filios amorem cultumque prescribit. Quintum, ac sextum humanam vitam a cupidibus, & corpora nostra a qualibet turpi corruptione sarta tecta custodiunt. Septimum bona externa in tuto collocat, atque ab invasoribus defendit. Antequam de præcepto hoc dicere instituo, de more propositiones ab Ecclesia damnatas, & alias censura dignas recenseo.

Propositiones damnate ab Innocentio XI.

II. Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi. Est in ordine 36.

III. Famuli, & famula domestica possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam maiorem iudicant salario quod recipiunt. Est 37.

IV. Non tenetur quis sub pena peccati mortalis restituere quod ablatum est per paucas furtas, quantumcumque sit magna summa totalis. Est 38.

Aliæ propositiones in hac materia damnate a Clevo Gallicano.

V. Potest uxor viro surripere pecuniam, et

iam ad ludendum, si mulier talis conditionis sit, ut ludus honestus pari loco cum alimentis, ac victu habeatur. 47.

VI. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illari. 49.

VII. Etiam si donatario perspectum sit bona sibi donata fuisse a quopiam ea mente, ut creditores frustrarentur, non tenetur restituere, nisi eam donatorem suaserit, vel ad eam induxerit. 50.

Propositiones laxæ Casuistarum.

I. Si aliquem qui iniustum damnum alteri inferre decreverat, consilio, vel hortatu magis etiam confirmasti, utrum ad restitutionem damnificato tenearis? Resp. probabiliter negare posse. P. Paulus Layman in Theol. Mor. Lib. III. tract. III. cap. v. num. 5.

II. Neque obstrare videtur, est horti tuum quo causa fueris, ut citius, atque expeditius damnum inferretur. Idem Layman loc. cit.

III. Si furi furandi gratia ascendenti scalam teneas, quam, etsi nemo teneret, tamen ascenderet; & si alportando rem furtivam, adiuvas aliquem, quam sine tuo subsidio auferret tamen, & furaretur; non tenetur ad restitutionem. Hac omnia multum ad praxim conducunt. Ex quibus multis scrupulos, & onera restitutionis prudens Confessarius tollet. P. Antoninus Diana Tom. VIII. coord. tract. VII. resol. 39. §. 2.

IV. Notandum tertio, compensationem

etiam licitam esse, quamvis debitum actum non debeat. Potest enim aliquando creditor prevenire, & compenari sibi nunc pro eo quod debitor nondum debet, si timent tempore solutionis debitum non sibi solvendum. Idem Diana Tom. VI. coord. tract. III. resol. 150. §. 5.

V. Non solum creditor iuste faceret compensationem exstantibus creditoribus anterioribus... sed etiam licet postuleret rem iure depositi. Idem Diana Tom. VI. coord. tract. III. resol. 153. §. 4.

VI. An, si quis tradat aliquibus vinum, ut nomine suo vendatur, si agnoscat illos minuendo mensuram, & admittendo aquam vendituros, peccet? In hoc posse extorrem, necessitatem, vel aliam similem causam operam suam minoris iusto locavit, quia saltem secundum quid involuntarius fuit, adeoque animam donandi non habuit, poterit defectum stipendii iure exigere; & si aliter habere nequeat, occulte compenare: & dominus sibi imputet. P. Patricius Sporer Tom. II. tract. v. in 7. præc. Decal. cap. v. sect. 3. §. 4. n. 83.

VII. An quis possit vendere aliquid cum vitio occulto, quod si emptor sciret, non detur empturus saltem eodem pretio? Respondeo affirmative, dummodo venditoris pretio diminuat, quanto minus res propter defectum valet. Idem Diana loc. cit. resol. 112.

VIII. Aliquis ludendo falsis aleis pecunias lucratus est, eamque partem aliquam locio loco donavit, quamvis scienti, tamen cooperanti ad fraudem committendam. Respondeo dici potest locum ad nullam restitutionem obligari, si in hoc pecunias iusto iniquo acceptas cum propriis miscuerat. P. Paulus Layman in Theol. Mor. Lib. III. de iust. tract. IV. cap. XVII. §. 3. n. 22.

IX. Observandæ sunt conditiones a DD. requiritæ, ut fieri possit occulta compensationis. Quarum prima est &c. Tertia, quod non possit facile via iuris debitum obtineri. Quamvis probabiliter, si hæc conditio delit, non peccet mortaliter qui utitur occulta compensatione. P. Dominicus Viva in Tract. theolog. in præp. 37. Innoc. XI. n. 1.

X. Quod in hac thesi proferbitur, est posse famulos occulte compenari id quod ipsi iudicant ex iustitia sibi deberi in salarii... idcirco ad occultam hanc compensationem faciendam requiritur iudicium viri docti simul, & periti. Idem Viva loc. cit. n. 6. & in Curs. theol. Tom. I. part. II. quest. VI.

XI. Si non potest creditor sine gravi incommodo ad iudicem recurrere, poterit sententiam quam iudex proferet, amplecti, & sic compenari sibi debitum probabilem probabilitate iuris; quamvis in praxi sit valde periculosum. Idem Viva in Curs. theol. Tom. I. part. II. qu. vi. art. 3. n. 2.

XII. Quarto docet Lessi, posse heredem ab intestato ius compensationis occultæ contra eam qui bona defuncti possidet ex testamento minus solenni: quia probabilis est sententia, quod ea bona debeantur heredi ab intestato, cui opinio potest se conformare. Idem Viva loc. cit. n. 12.

XIII. Famulus, vel officialis, qui obertorem, necessitatem, vel aliam similem causam operam suam minoris iusto locavit, quia saltem secundum quid involuntarius fuit, adeoque animam donandi non habuit, poterit defectum stipendii iure exigere; & si aliter habere nequeat, occulte compenare: & dominus sibi imputet. P. Patricius Sporer Tom. II. tract. v. in 7. præc. Decal. cap. v. sect. 3. §. 4. n. 83.

XIV. Pro omnibus casibus licitum non est uti compensatione occultæ, cum solum detur opinio pro utraque parte, debitoris scilicet, & creditoris; sed in casibus particularibus id licet. Est etiam licitum in omnibus, quando datur maior probabilitas ex parte creditoris quod tale debitum sibi debeat. Collegium Salmanticense in Cursu Theol. Mor. Tom. III. tract. XIX. cap. I. punct. 19. §. 3. n. 319.

XV. Si dominus occupet famulum vel alius heris, vel in alius ministeris quam conventum est, potest famulus uti compensatione. Idem Collegium Salmanticense loc. cit. §. 2. n. 316.

XVI. Si tu alium iniuste infamasti, qui te antea infamaverat, non teneris ei ad restitutionem, si ipse tibi restituere nolit; sed potes uti compensatione, servata tamen æqualitate, quantum fieri potest. P. Leonardus Lessius de iust. & iure Lib. II. dub. 25. n. 132.

XVII. Quando unus alteram iniuste infamasset, neque, ut teneretur, vellet eam famam illi restituere; tunc iniuste infamatus, qui damnus in fama alteri non didisset, possit in pecunia compenari damnum fame, in quo est, idque non solum non solvendo debitum antiquum occultum, quantum ad æqualitatem sufficere iudicaretur ad competentem compensationem famam in quo est; sed etiam occulte accipien-

piendo de novo, quantum satis esset ad eam dem compensationem; dummodo non interveniret scandalum; & aliter commode obtinere non posset restitutionem suae famae; & denique dummodo intervenirent conditiones omnes requisitae, ut licite in conscientie foro fiat occulta compensatio debiti. P. Ludovicus Molina de iust. & iur. Tom. IV. tract. IV. disp. 40. n. 5.

XXVIII. Confessario dedi pecunias meo creditor restituendas, & post elapsum tempus scio Confessarium non restituisse: teneo denuo restituere? ... Adfirmo non teneri. P. Antonius Eicobar in Sum. Theol. Mor. tract. III. exam. II. cap. IV. n. 20.

XIX. An cedens bonis, & familiae suae, ne inde vivere possit, necessaria retinere? ... Adfirmo posse: quod quidem est verum, licet debita, pro quibus credit, sint ex iniustitia, & notorio delicto contracta, quamvis tunc non possit tantum, quantum alias, sibi retinere. Idem Eicobar loc. cit.

XX. Si tu, dum occulte tibi compensas debitu, praevidas alicui tertio, tamquam furto ab ipso fuisset commissum, fore impurandum, non obligaris id praecavere, nisi facile possis. P. Thomas Tamburinus Lib. VIII. in Decal. tract. III. cap. I. §. 1. n. 5.

XXI. Furatus es v. g. decem aureos nudatis tertius, utique cum peccato; verum hodie assensens in gravi necessitate, putat in gravi morbo, sine ulla ipe habendi pecuniam, illos ad vitam conservandam expendis: obligaberis ne ad meliorem fortunam rediens ad restitutionem? Non est improbabili sententia te nunc liberans ob omni restitutione. Idem Tamburinus loc. cit. cap. VI. §. 2. num. 3. Castropalaus Tom. I. tract. VI. disp. II. p. 102. n. 3.

XXII. Si quis ab eodem per parva furtiola graviter furatur quantitates, letaliter non peccat in ultimo eam complete, dummodo tempus quatuor mensium inter ea mediet. Torrecilla Tom. I. Summ. tract. III. disp. II. cap. IV. sect. 2. a. n. 12.

XXIII. Non est grave retinere alienum ex iniusta acceptione, quamdiu quis est in gravi necessitate, sicut si creditor aequali non urgeatur, immo etsi urgeatur. Idem ibid. loc. cit.

XXIV. Non est de gravi dammandus debitor, qui ratione contractus aliquid restituere teneatur, licet in mora sit restituendum.

di creditori farius satisfactionem potenti, etsi iustam causam differendi non habeat, dummodo abique gravi damno creditoris, periculoque, ut debitum nunquam satisfieri valeat, & cum intentione satisfaciendi id fiat. Idem Torrecilla in propol. damn. tract. v. consult. 10. n. 2.

XXV. Ex contractu trino aliquid ultra fortem in pactum deducere, non est letale. Idem ibid. consult. III. sect. 3. n. 24.

XXVI. Etiam deficiente titulo lucri cessantis, & damni emergentis, pigrioribus adhuc pro securitate capitalis acceptis, potest exigi lucrum, etsi ad 7. pro 100. accedat, ex solo titulo periculi, & difficultatis (quae semper accidit) fortem recuperandi. Idem ibid. num. 25.

XXVII. Adhuc deficiente in praefato trino contractu titulo lucri cessantis, & damni emergentis, & periculo capitalis perdendi, potest quis ex alio titulo lucrari; immo & 5. vel 8. pro 100. ferre videlicet pecuniam ad quantum, mercatori exponentalis afferatur. Idem ibid. n. 26.

XXVIII. Probabile est, istum pretium rerum venalium esse totum id quod abique violentia, vel fraude extorqueri potest ab emptore. Sic Fr. de Iesu Maria in quadam consult. quae apud praedictum P. Torrecilla habetur Tom. II. consult. tract. 4. consult. 7.

XXIX. Quando merces in publica subbatione exponuntur, etiam dimidio tantummodo sui valoris pretio eas quis emat, nil restituere teneatur. Et idem dicendum de qualibet specie venali omnibus expostita. Idem ibid. n. 11.

XXX. Mercator in qualibet merce potest plusquam 15. pro 100. ab emptore accipere, etsi ad 24. accedat. Fr. Ioannes ab Assumptione ibid. n. 14.

XXXI. Mercator, qui pretio ad annum solvendo rem vendit, lucrum exigere valet, etsi ad 8. vel 12. pro 100. accedat. Idem Fr. Ioannes ab Assumptione ibid. num. 18.

XXXII. Qui per unum, vel duos annos nos molestos reperit se restituere nolle quod ex iniuria tenetur, unicum tantum peccatum mortale committit; dummodo per aeternis contrarios intentionem non retractet. Torrecilla Tom. II. Sum. tract. III. disp. II. cap. I. num. 14.

XXXIII. Satis probabile existimo tributa, tamen iusta, fraudare, sive in toto singulorum, sive in parte, grave non esse

con-

conscientiae, si ab exactoribus non petantur. Idem Tom. II. tract. II. disp. IV. cap. III. num. 8.

XXXIV. Nec probabilitate caret de eisdem tributus dicere, etiam merces occultatae ne tributa ab exactoribus existant. Idem Torrecilla eodem Tom. II. tract. III. disp. IV. cap. III. n. 8.

XXXV. Probabile, & securum in praxi est, quod qui tenetur restituere, satisfaciatur obligationi suae, si Confessario, vel alio viro prudenti det, ut restituat, etsi id non praestitisse postea animadvertat. Idem ibid. disp. v. cap. IV. n. 12.

XXXVI. In provisione beneficii, praebendae, vel cathedrae, facta precedente vocatione per edictum, & oppositionem literarum, probabilissimum est electores non teneri ex iustitia ad eligendum digniorem, dummodo dignum eligant. Idem ibid. tract. III. sect. I. cap. II. num. 9.

C A P U T II.

Quid, & quotuplex sit furtum.

I P R I U S I U M furti definitionem explicando pauca praefari iuvat, quae sceleris amplitudinem prodant. Fures infamia penes omnes civitas gentes laborant. Ius quippe naturae, quod linguis propria asserit bona, furtum pervertit. Verum quemadmodum ceteris flagitiis vocabulorum diversitate horrorem, & deformitatem, ita quoque furto infamiam ablutentur mandant homines. Nemo est qui furtum non detestetur tali voce expressum. At si aliis nominibus illud enuntiet, pravitatem exiit, & horrorem. In explicatione superioris mandati vidimus communem luxuriam proprio vocabulo prolatae detestationem. Illam vero illecebris, fucis, & coloribus calami stratae spectavimus in theatris splendidam, in choreis saltantem, in promiscua, & familiariter utriusque sexus conluerdine suis deliciis, delicate, exquisitae arte vacantem. Furtum adhuc facilius colores insipit, & calami strata. Acriter invecti sunt Patres adversus monachos hanc vitiorem in virtutes metamorphosum. Multi sunt (inquit Basilii in Psal. xli. vers. 5.) qui pro nobis pravos comprobant aetiones, & virtus virtutibus vicinis honestate contendunt. Nam scurrillia loquentem urbanum ac lepulum, turpiloquum vero politicum, amarulentum, & tracudum, nequam continentium praedicant. Parcum vero, & minime liberalem, ut sobrium dispensorem commendant, prodigna quoque ut li-

beralem, libidiniosum ac lascivum ut rebul suis utentem, atque animi solutoris virum. Utque senel omnia expediunt, vitium omne palliant adumbrata nomenclatura e vicinis subiecte virtutis. Quid quod ipse ethnicus Seneca hanc prodigiosam immutationem detestatus est epist. xiv. Vicia nobis sub virtutum nomine obrepunt: temeritas sub titulo fortitudinis latet, moderatio vocatur ignavia, pro cauto simul accepitur. Furtum, ut mox dicturus sum, occulta est alienae rei acceptio, sine detentio. Qui bona surripunt nocturno tempore, inanus, parietesque fufodiendo, scintilla infringendo, fures habentur. Ceterum plurimi illi & plurimi qui utitur, & fraudibus pauperum sanguinem expriment; innumeri rursus illi qui indultit, & laboribus indulto bello, reditibus otiosam vitam tradunt, debita cum mercedibus contrahunt, quibus solvendis se idoneos non esse scint; alii item qui reapse pecunias abundant, & nihilominus ad splendidiorem luxum fovendum debitorum solutionem differunt, debita debitis aggerant, artificibus pactam operum inmercedem, mercatoribus iusta rerum pretia detinent, iura omnia fidsique miscunt cum ingenti & privatorum hominum, & boni publici detrimentum, nec infamiae, nec culpe dei libi vertunt. Haec gravissima furti, immo rapinae multorum nominum varietate honestat; perinde ac si vocabulorum honestas criminis abtergeret malitiam, & vocum varietas aboleret reatus infamiam. Et tamen eo ventum est, ut vel ipsi qui Theologi nuncupantur, his fallacis capiantur. Nam, dum ad eorum tribunal similes rapacissimi fures accedunt, promissione solvendi pro ipsa solutione contenti, abolitionis sacramentalis beneficium insidem impertunt. Invenvero & ipsi molliem benignitatem, laxitatem clementiam, iustitiam rigorisum appellant. At quid adhuc haecum in limite?

II. Communis finis furti haec est, quam tradit D. Thomas 2. 2. quod. lxvi. art. 5. Occulta acceptio rei alienae invito domino. Et quamquam in hoc articulo D. Thomas non exprimat ultimam particulam invito domino, enim tamen exprimit quod. lxvi. art. 8. ubi clarior hanc primam conditionem particulam exponit, inquiring non solum acceptionem, verum etiam retentionem alienae rei invito domino iniustitia labe inquinari. Sicut accipere rem alienam est peccatum contra iustitiam, ita etiam retinere eam: quia per hoc quod aliquis detinet rem alienam invito domino, impedit eam ab usu rei suae, & sic ei fa-

cit

cit iniuriam. Manifestus adhuc eodem art. 3. declarat sub iniuria acceptioe includi quoque detentionem iniustam. Ad secundum dicendum, quod dicitur id quod alteri debetur, eandem rationem nocentem habet cum acceptioe iniusta. Et ideo sub iniuria acceptioe intelligitur etiam iniusta detentio.

III. Paucis finitio perstringitur. Vox *oculata* distinguit aliquo modo furtum a rapina. Contendunt enim dici a furtivo, seu furtivo, id est obliquo, eo quod fur potissimum tempore turis nocturno. *Acceptio* significat omnem usurpationem, & retentionem adversus iustitiam, seu ius alterius. *Rei alienae*: per hanc particulam differt furtum ab aliis iniuriis contra proximum. Homicidium enim auferit vitam, adulterium ledit thalamum, detractione famam; furtum vero bona externa surripit. Tandem additur *inuito domino*: quia si res aliena accipitur domino consentiente, furtum non perpetratur. Tum vero *inuito domino* dicitur, quando iure repugnat furtioni. Toties vero iure repugnat, quoties legitimus possessor, aut retentor est rei quam surripere invalor conatur. Heinc est quod urgente extrema necessitate, acceptio rei alienae furti militiam exiit, quia possessor iniuste relictur: quoniam tunc omnia sunt communia, induuntque primævam institutionem naturae.

IV. Aliam furti finitionem tradit S. Raymundus Lib. II. tit. de furtis ex Lib. IV. in Iustitiam, tit. 1. Furtum est contractio rei alienae mobilis, corporalis, fraudulosa, inuito domino, lucrifaciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam usus eius, possessionisve. Ponitur contractio, quia licet & interior voluntas furandi prohibeatur tunc hoc septimo, cum decimo precepto; tamen furtum proprie perficitur externa contractioe. Ad dicitur *rei alienae*, qui furtum rei propriae non committitur. Ad furti autem rationem satis est quod aliquo titulo ad alium pertineat. Quare furtum committit ille qui rem suam, pignori datam, aut commodatam, a commodatario surripit. Particulæ *mobilis*, *corporalis* denotant res incorporeas & spirituales attrahari non posse. Immobiles vero bona invadi, & rapi possunt; clam auferri (quae est furti notio) nequeunt. *Fraudulosa* significat furtum enim non esse, qui rem alienam accipit bona fide, putans esse suam; licet teneatur illam reddere. *Inuito domino*: quia, si quis rem accipiat alienam, prudenter praesumens dominum consensurum, furtum non perpetratur. *Lucrifaciendi causa*: si enim an-

cilla rapiatur, non ad lucrum, sed explendae libidinis gratia; peccatum est, sed non furtum. Postremum *vel ipsius rei, vel usus eius, possessionisve*. Eiusmodi particulae denotant furtum esse non modo qui dominium, verum etiam qui usum, aut possessionem rei alienae usurpat.

V. Furtum dividitur in varias species. Primum simplex dicitur, quo privatus quidpiam alteri privato clanculum surripit. Secundum est *peculatus*, quo publicum patrimonium dilapidatur. Illius furti rei communiter sunt patrimonii Principatus administratores, qui in propriam rem pecunias publicas convertunt, qui e publicis tabulis quidpiam expungunt, aut diminuunt, qui praedam ab hostibus captam, sibi in totum, aut in partem appropriant. Peculatus quoque rei sunt qui populus iniustis exactioibus gravant, & opprimunt, aut vestigalia inaequaliter diripiunt; & Publicani, qui plus exigunt quam quoad a Principe constitutum est. Tertia furti species est *plagium*, in hoc situm, quod homo liber, aut alienus servus vendatur, in servitum propriam adducatur, vel permutetur, aut ematur. De hoc furtivo haec scribit S. Paulus Apostolus I. ad Timotheum, *Sciatis hoc, quia lex iusto non est posita, sed iniustus, & non subditis, impiis, & peccatoribus, sceleratis, & contaminatis, parricidis, & matricidis, homicidis, fornicariis, masculorum concubitoribus, PLAGIARIIS, mendacibus, & perivris, & si quid aliud sans doctine adversatur*. Quarta furti species est *abigeatus*, in abductione pecorum, equorum, idque genus animalium positus, ut habetur Lib. XLVII. tit. XIV. digesti. de abigeis l. 1. & 3. *Abigei, qui pecora ex palcis, vel ex armentis subtrahunt, & quodammodo deprædantur, & abigendi studium, quasi artem, exercent, equos de gregibus, vel boves de armentis abducunt. Ceterum, si quis bovem aberrantem, vel equos in solitudine relictos abduxerit, non est abigens, sed fur potius*. Magis autem abigens habetur qui a stabulo quam qui a grege seu palcis; & magis qui a grege quam qui a silva pecus abigit. Iurista distinguunt etiam furtum *manifestum*, in quo fur, antequam rem sublatam eo delato quo destinaverat, apprehenditur; & non *manifestum*, in quo fur non apprehenditur. Item *diurnum*, nempe die commissum, & *nocturnum* in tenebris patratum. Tandem *qualificatum*, quod in iure habet speciale nomen, & poenarum severitate punitur; & non *qualificatum*, quod nec speciale nomen,

nec peculiare poenas sanctitas habet. Furtum qualificatum in iure est *peculatus*. Poena laetitia a facris canonibus, ut excommunicatio &c. contra fures, afficitur tantum furta theologiae spectata. Poena vero constituitur a iure civili spectatum tantum furta iuxta leges civiles distincta. Illa enim furta quae penes Iuriconsulitos, & leges civiles specie differunt, ac variis poenis placentur, apud Theologos eisdem tantum specie.

VI. Theologi autem duas solummodo peculiare species furti distinguunt. Altera est *sacrilegium*, quando nimirum auferitur vel factum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro. Quare non sunt audiendi recentiores aliqui contententes, sacrilegium non esse furtum crumene in Ecclesia perpetratum; cum sit non sacrum de sacro. Nam in cap. *Quisquis inventus* xvii. quest. iv. peripicue declaratum fuit, sacrilegium esse surripere rem non sacram de loco sacro. Altera furti species est *rapina*, quae varias significationes admittit. Aliquando enim signatur pro quacunque illi iura alienae rei usurpatione, vel retentione. Ipsi Episcopi, & ceteri Pastores sacri rapaces a Patribus vocantur, si patrimonium Ecclesiarum, proprio vitio deperdo, distribuere omittant. Rapina de qua in premissis sermo instituitur, est *adulatio violenta rei alienae*. Ratio qua rapina a furto distinguitur, haec assignatur a D. Thoma 2. 2. quest. lxxv. art. 3. *Furtum, & rapina ex hoc habent rationem peccati, quod acceptio est involuntaria ex parte eius cui aliquid subtrahitur. Involuntarium autem dupliciter dicitur; scilicet per ignoranciam, & violentiam, ut habetur in III. Eth. Et ideo aliam rationem peccati habet rapina, & aliam furtum. Ergo propter hoc differunt specie. In aliis peccatis diversitas voluntaria non constituit diversitatem speciei. Hoc solum accidit, inquit S. Thomas, in peccatis contra iustitiam. Neoterici quidam reiciunt hanc D. Thomae doctrinam. Fatentur, furtum specie a rapina differre, non ob voluntaria diversitatem; sed ob hoc quod furtum sit circa res, & rapinas circa personas, quae peculiari iniuria rapaces infirunt. Nemo negat, rapinam iniuriam irrogare persone, cui vi res subtrahitur: quia ratione gravior est etiam simpliciter furto. At hoc est quod rapinam consequitur, seu effectus illius. Rapina enim non personam recta spectat, sed bona surripienda. Haec fuit illius immediatum obiectum. Quoniam vero impotenti cupiditate raptor abripitur in bona aliena, hinc eadem*

surripit cum gravi domini contumelia, & iniuria. Sed quod in metaphysica disceptatione tempus tunc, cum de ipsa re conveniat peccare omnes? Lubet potius doctrinam transcribere quae proximam spectat, & summopere est memoria commendanda.

VII. Catechismus Concilii Tridentini III. Part. cap. xviii. de sept. praecip. num. 9. & seq. varia furtorum genera describit his verbis. *Sunt igitur fures etiam qui furto sublatas res emunt, vel aliquo modo inventas, occupatas, aut adeptas retinent... Eodem se aligant scelere qui in emendis, vendendisque rebus fraudes adhibent, & vanitatem orationis. Horum fraudes vitandae Dominus. Graviores, & iniquiores in hoc furtorum genere sunt ii qui fallaces, & corruptas merces vendunt pro veris, & integris, quos pondere, mensura, numero, & regula decipiunt emptores...*

Furtum etiam aperitur est operariis, & artificibus, qui totam & integram mercedem ab eis exigunt quibus ipsi iustam, ac debitam operam non dederunt. Nec vero distinguuntur a furibus servi dominorum, verumque custodes insidii, qui etiam eo sunt desolabiliores quam reliqui fures, qui clavibus excluduntur, quod fuerant servo nihil domi obsequantur, aut oculatam esse peccati.

Furtum praeterea facere videntur qui pccis, simularique verbis, quos fallaci mendacitate peccatum extorquent: quorum eo gravius est peccatum, quod furtum mendacio cumulant. Illi quoque in furtum numero reponendi sunt qui, cum ad privatum aliquid, publicumve officium conducti sunt, nullam, vel parvam operam navant, minus negligunt, mercede tantum, ac pretio fruuntur. Reliquum furtorum multitudinem a solerti avaritia, quae omnes pecunias suas novis, excogitatum persequi longum est, & ut diximus, difficillimum...

Rapinae igitur patent latius: nam qui debitam operam facere non possunt, sunt rapaces. Quos S. Iacobus ad poenitentiam invitavit his verbis: Agite nunc divites &c... In hoc crimine rapacitatis includuntur qui, quae Ecclesiae Praesidibus, & Magistratibus debentur, vestigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis, non dissolunt, vel intervertunt, & ad se transferunt. Haec etiam referuntur generatores in rapinis accerrimi, & acerbissimi, qui miseram plebem complant, ac trucidant usuris.

Item rapinas faciunt nummarii indices, qui venalia habent iudicia, & pretio, muneribusque delinunt, optimas tenentur, & egentium causas evectant. Fraudatores creditorum, &

infractores, quique sumptio temporis spatio ad solvendum, sua, vel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem rapinarum crimine. Quorum etiam delictum gravius est, quod mercatores, illorum desituitis, & fraudationis occasione, magno detrimento civitatis carius vendunt omnia.

VIII. Ex quibus omnibus patet, mundum furris, & rapinis scelerate. Rariora sunt furta nocturna, & que penes vulgus furri scelus audiunt, quaque perpetrant illi qui inopia premuntur; obvia vero, & frequentissima sunt furta que exercent divites, nobileque illi qui prætextu sustinendi decorem debita ingentia contrahunt, quamvis sciant se non esse solvendo, & ut factum, luxum, pompas varias, & oblectamenta foveant, creditoribus debita subtrahant. Que, & alia plura sumptuose advertentes Confessarii debent, ut similes ad e accedentes, antequam absolvant, ad solvenda debita prius remittant. *Vale prius reconciliari fratri tuo.*

CAPUT III.

De quantitate materiæ necessariæ ad furtum mortale.

VIX est in universa christiana Theologia controversa aut resolutionis difficultior, aut maioris utilitatis hac quam modo suscipimus. Distinctionem letalis, & venialis culpe Catholici admittunt omnes in furto; at non omnes utriusque culpe discrimen facile agnoscunt. S. Augustinus difficultatim esse istius distinctionis noticiam fatetur Lib. XXI. de Civit. Dei cap. xxvii. *Sed quis iste sit modus, & que sint ista peccata, que ita impediunt perversionem ad regnum Dei, ut tamen sanctorum amitorum meritis impetrent indulgentiam, difficultissimum est invenire, periculosissimum deservire.* Ego certe usque ad hoc tempus, cum inde satagerem, ad eorum indaginem pervenire non potui. Et fortassis propterea latens, ne studium proficiendi ad omnia peccata evadenda pigrescat. Quoniam, si sciretur quæ, & qualia sint delicta, pro quibus melioris absque intercessio fit inveniunda, & speranda iustorum, vis scilicet se obolueret humana segnitie, nec vobis talibus implicamentis ullius virtutis expeditione curaret, sed tantummodo quaereret aliorum meritis liberari, ac quos amici fidei de mammone iniquitatis elemosinarum largitione fecisset. Nunc vero, cum venialis iniquitatis, etiam si perseveret, igno-

ratum modus, profecto & studium in meliorem proficiendi, orationi instanti vigilantibus, adhibetur, & faciendi de mammone iniquitatis sanctos amicos cum non speratur.

II. Casuilarum recentiores nil familiarius habent quam decernere summa facilitate ac fiducia hoc veniale, illud esse mortale crimen. Fatemur utique, alia manifesta, & certo esse venialia, ut verba otiosa, curiosi aspectus, furta unius oboli, & certa ad rem; de quibus nulla est apud eruditos disputatio. De illis ergo culpis nobis sermo est in disputationem Theologi revocant, dissidentque inter se, sint ne mortales, aut veniales. Etsi certos fines statueret, & quo in genere collocari debeant, difficultissimum, ac periculosissimum esse Augustinus docet: cui succinit D. Thomas quodlib. vii. *Omnis qualitas in qua de peccato mortali agitur, periculis determinatur, nisi veritas expresse habetur.* Prudentes itaque animarum rectores Augustinum, Thomam, ceterosque Sanctos intuentur, qui, licet sapientissimi, tamen fateri non erubuerunt se frequenter ignorare limites culpe venialis, & mortalis, docueruntque abstinendum a tali iudicio quando obtegra veritas est. Quid ergo agendum? In bivio ne fideles accipites relinquantur? Minime gentium. Sed instruendi, ut omni studio abstinere curent ad iis omnibus que certo mala esse cognoscunt, quamquam evidentem malitiam limites ignorent. Inaniter sunt corporis aegritudines, quarum vim ad mortem inferendam ignorant medici. Illis autem potissimum sollicitè remedia adhibent quæ dubium habent exitum. Voluit Deus, inquit S. Augustinus in laudato textu, plurima nobis abscondita esse, ut securitatis vane, & segnitie periculum auferret, atque errandi in unico gravissimo negotio timorem nobis incuteret, & proficiendi, consequendique brevium diligens ac servens studium excitaret. Videant ergo quot periculis se se obiciunt qui facillime sententiam ferunt circa elemosinarum distributionem, theatrorum, comediarumque frequentiam, exhibenda inimici dilectionis evangelicæ signa, circa furta, iniustitias, debita solvenda, & sexcenta alia, hoc veniale, illud mortale esse pronuntiantes. Verum plus iusto forte præfatus sum; cum hoc de argumento uberior oratio futura sit in tractatu de peccatis. Ad rem ergo accedamus.

III. Novem circiter sunt Theologorum sententia super quantitate necessaria ad furtum letale. Martinus Navarrus ait, septem vel octo

octo asses fati esse ad furtum mortale. Ad duos solidos Venetos valet. Corduba ad peccatum mortale requirit unum iulum. Bartholomeus Medina ducos, Valentia tres. Quinta opinio est Alphonsi de Vega, qui requirit ad furtum mortale quatuor, aut quinque regales. Ludovicus Molina eam materiam reputat gravem que fati sit ad alendum per diem unum operarium. Septima opinio desinit tres iulios esse materiam gravem furti respectu etiam hominis ditissimi. Octava distinguit quatuor personarum genera. Unum est eorum qui splendide vivunt, ut magnates, opulenti. Secundum eorum qui relictibus suis vitam transigunt, ut honesti civis mediocriter divites. In tertio sunt artifices. In quarto qui mendicatio vivunt. Respectu primi generis numerus aureus est materia gravis, respectu secundi generis quatuor regales, respectu tertii duo, & respectu quarti unus regalis, seu unus iulus, aut viginti solidi Veneti. Nona opinio, quæ nec Diana placet, est Rodriguez, qui eam vocat materiam gravem que excedit duos aureos respectu valde divitum. Hanc sententiam plures tribuunt etiam Dominico Soto; sed falso, quia Sotus Lib. IV. de iust. quest. xiii. art. 3. solum dicit, aliquam materiam esse tam evidentem gravem, ut nullus sit disputationi locus; ut duo, aut tres aurei ducati, etiam si suspiciantur Casari. Ceterum quantum reapse sit gravis materiæ quantitas, infra quam furtum sit veniale, ibi Sotus non declarat. P. Antonius Diana Tom. VIII. coord. tract. 1. resol. 3. recenset omnes præfatas opiniones, nullamque ad falsam refellit; sed de more electionem lectori remittit. Idem præstat P. Thomas Tamburinus Lib. VIII. Decal. tract. 11. cap. 11. n. 4. Porto ut in tanta opinio-num varietate aliquid certi constituatur, quædam regulæ assignandæ sunt.

IV. Regula prima. Designari potest certa pecuniæ summa, quæ ad nullum dominium, sive divitem, sive pauperem, relata, mortifera culpa forem constringat. P. Paulus Comitulus, multis mihi titulis suspiciendus Lib. 9. xxxiii. n. 4. redarguit P. Dominicum Soto, quod præfatum doctrinam propugnet Lib. V. de iust. quest. 3. art. 3. Quoniam, inquit Comitulus, furtum secundæ tabulæ præcepto prohibetur. Illius autem tabulæ mandata ad proximi caritatem referuntur. Ergo furtum quod proximum graviter non lædit, mortiferum non est. Nisi dicere velimus caritatem non Deo, & proximo tantum deberi, verum etiam pecuniis, rebul-

que vitæ, & rationis expertibus: quod nec cogitare convenit. Ad argumentum P. Soto, iniquitatis: Ergo furari a Casare centum aureos nunquam erit mortale crimen: respondit Comitulus n. 5. sepe numero potentissimi Reges, atque Principes non minus gravem aliquem privatum civem, uno egere aureo. Nam, licet sint opulentissimi, nihil minus amicos, oppida, & urbes, quas partim ædificant, partim redificiunt, partim muniant, milites, quos conducunt ad culodiam, exercitus, quos alunt ad prælia, innumerabilium hominum calamitosorum, & quibus optulari debent, turba, familie tum profana, tum sacræ quibus subsidia suppeditant, quamplurimæ, minitri, quibus est merces perolvenda, permulti amici, quorum obsequia remunerantur, non pauci, in causa sunt cur Regibus, reliquique magnis Principibus desint potius opes quam superflui. Idque confirmat Salomon in Ecclesiaste cap. v. *Ubi multa sunt opes, nulli & qui cadunt eas.*

V. Vera sunt hæc omnia. Quid inde? Idoneo non egent aures opulentissimi, & Reges, ut Comitulus asserit, non lecus ac quique privatus? Rex aut Imperator, qui uno eget aureo, non valet aureum. Verum, ut palam fiat, quam sit doctrina P. Soto firma, hypothesein consiliumus, scilicet Regem ditissimum, ut fuit Salomon, nec uno egere, nec decem, nec centum aureis; nullumque ex eorum ablatione incommodum percepturum. Hac positione facta, qui huic Regi superperet duos, vel decem, vel viginti aureos, indemnis ne esset a furto gravi? Si consideret doctrina P. Comitoli, hic fane mortiferus furto non se constringeret. Hoc tamen quam sit falsum, nemo non videt.

VI. Doctrinam P. Comitoli defendunt plures tum recentiores, tum antiquiores, quos inter P. Dominicus Bannez 2. 2. qu. lxxv. art. 6. ubi asserit, nullam materiam esse gravem in furto, nisi que grave nocentum infert proximo in bonis temporalibus. Ex qua doctrina hoc deducit conlectarij: *Si aliquis privatus Regis, cui committitur dispensatio privatorum militarium ducatorum, arripit sibi centum, vel ducentos, non est peccatum mortale.* Ratio est, quia Rex non est rationaliter tractus in ordine ad talem ministrum. Lexillam hanc opinionem non idcirco reuli, ut ipsam arguimus, & digna consultatione convellerem (scilicet quippe corruit) sed ut intelligant omnes, me a partium studio penitus abhorre; & non minus in do-

meffici, quam in extraneis illa refellere quæ tenuitati mor aut falſa, aut laxa videtur. Et quia laxitatis plenam reputo hanc P. Bannez. Theologi aliquo graviffimæ, doctrinam, propterea diffimulandam illam non dixi, fed indicandam cenſui, ut ab eadem ſibi lectores caveant: tamen opera P. Bannez vix in vulgi manibus, ut illa Diane, Tamburini, Cattropalai, aliorumque perveniunt.

VII. Ut itaque primam regulam explicem, conſtituenda eſt bonorum ſumma quæ abſolute, & reſpecta omnium quacumque præciſione facta, ſit gravis, & quæ abſolute, ac ad omnes perſonas relata ſit parva. Terminus maſculinus reſpectu omnium, etiam Regum, & Principum, erit v. g. unus aureus. Quoniam nummus aureus iuxta prudentium ſententiam bonum eſt gravi pretio æſtimabile. Furtum autem non perſonam, ſed bona externa reſpicit. Ergo, quoties bona in prudentium exiſtimatione gravis valoris auferuntur, toties perpetratur furtum grave. Materia parva reſpectu omnium erit unus & alter ſolidus. Hæc namque pecunie quantitas abſolute bonum leve eſt, atque adeo furtum leve conſtituit. Et ſicuti in primo caſu, quod Rex diſtinnus non ſentiat incommodum ex ablatione unius auri, non tollit quod furtum ſit peccatum mortale; ita in ſecundo caſu, quod aliquis pauper ſentiat grave damnum ex ablatione unius vel alterius ſolidi, non efficit quod unus & alter ſolidus non ſit bonum notumum æſtimatione. Quare, ſi peccatum grave tum accidit ob grave nocumtum illatum, non erit grave in genere furti proprie dicti; ſed gravis culpa erit ob damnum illatum. Aliqui illud vocant furtum damnificativum.

VIII. Dices. Materia gravis, etiam reſpectu Regis diſtinni, eſt iuxta plures unum ducatus; immo iuxta aliquos ſunt duo iulii. Ergo non poteſt deſignari materia certa abſolute gravis reſpectu omnium, ita ut nec minor ſufficiat, nec maior requiratur. Reſp. Verum habet, ſi ſermo ſit de designatione arithmetica, & individua; ſecus, ſi iuxta prudentium exiſtimationem res expendatur. Neque enim diximus, unum aureum ita gravem eſſe furti materiam, ut minor iuxta plures non ſufficiat; ſed quod maior non requiratur. Senſus ergo eſt, reſpectu etiam diſtinni Regis aureum ita eſſe materiam gravem, ut plus non requiratur, iuxta prudentium æſtimationem. Minorem vero ſufficere plures docent, nec ipſe repugno. Nam medius aureus ſatis eſt ad alendum per diem quem-

cumque Principem. Ablatio vero alimentorum per diem ſufficit perſonæ, cui res auferitur, videtur eſſe materia gravis, furtum reddens mortiferum.

IX. *Regula ſecunda.* Communiter furtum grave, aut leve dicitur relate ad perſonam. Hæc porro regula priori minime adverteſtur. In illa quippe generatim ſtatutum ad perſonam aliquam eſſe quæ mortiferum furtum efficit; & aliquam item quæ per le veniale conſtituit, nullo ſpectato perſonarum ſtatu. In hac ſecunda regula declaratur, alia eſſe furra reſpectiva, quæ pro qualitate eorum quibus bona ſurripiuntur, gravior, aut levior cenſentur. Tres perſonarum ſtatus diſtingui communiter ſolent, diſtinni, divites, pauperes. P. Thomas Tamburinus Lib. VIII. tract. II. cap. II. num. 3. inquit: *Fateor, a diſtinnio Principe, niſi duos, aut tres aureos furieris, forteſte te non peccatum mortale.* Quantitas hæc dubio proci gravis eſt. At ea etiam minor, puta unus aureus, ſatis eſt ad efficiendum furtum grave, ut communis ſententia, ob rationem adductam: quia, hæc ablatio grave inferat Principi nocumtum, ſive ſecus, privat Principem iure quo poteſt in re gravi pretio æſtimabilem. Ad quæ verum indicant etiam Theologi illi qui materiam furti quamlibet reſpectivam eſſe contendunt. Falſam cenſeo ſententiam peculiarem Franciſci Sylvi in 2. 2. quaſt. lxxi. docentis, te peccare mortale, ſi a Rege auferas duos iulios. Hæc quippe pecunia reſpectu Regum, Principumque iuxta communem exiſtimationem levis eſt, ſi, quod ipſe ſentio in hac involuta cauſa, proſerre mihi licet, exiſtimationem decem iulios eſſe abſolute reſpectu etiam Principis diſtinni materiam gravem: quia & hæc quantitas prudentium iudicio gravis videtur, ordinemque iuſtiæ pervertit illius ſurreptio. Fatetur, grave damnum ex tali furto divitem Regem non experiri: quod damnum forſitan non ſentiret, etiamſi decem, aut viginti auri auferrentur. At propterea ne furtum decem aureorum non erit letale? Si divitibus privatis tres iulios, ſeu tres libellas Venetas, ſurripere, crederem te peccare mortale. Si a perſonis inferioribus, puta mercatoribus, ab artificibus neque pauperibus, neque divitibus, ſed ſua indiatra commodè vitam tranſigentibus, duos auferas iulios, forte gravem culpam non evades.

X. *Regula tertia.* Vera aliquo in ſenſu doctrina illa eſt qua ſtatuitur, materiam eandem quæ reſpectu divitis levis eſt, reſpectu pau-

perum, artificum, mercenariorum gravem fieri poſſe. Quor ſunt artifices, & operarii, ſi per totum diem laborantes nec iulium lucrantur in laboris pretium? Quare vix ambigendum videtur, furtum peccatum eum qui hæc pecunie quantitatem eiſmodi perſonis ſurripere. Diſtingunt hic Theologi materiam quam vocant *damnificativam a furtoſa.* Materia quæ rei furtoſe levis eſt, rei *damnificatiſe* gravis eſſe poteſt; ut acus, & id genus instrumenta ſunt abſolute, & etiam relate ad perſonas quaſlibet, furti materia levis. Diſtinn eſt enim eſt, dari materiam natura ſua, & abſolute levem reſpectu omnium perſonarum, quemadmodum & gravem. At ſi a factore acum, a factore ſubſtantiam accipias, ſine quibus instrumentis nequeunt illi ea die laborare, ut victum ſibi comparent, materia hæc, ut graviter *damnificatiſe*, gravis reputatur. Si tamen lata in furtum excommunicatione eſſet, eiſmodi fures eidem non herent obnoxii: quia furtum mortiferum revera non perpetrarent; quamvis letale peccatum admiffent ob grave damnum pauperibus irrogatum. Excommunicatione lata in fores, non in damnificatores, lata ſuſpenſeretur. Hoc idem accidit ratione voluntatis ad furtum reſpectu. Ut furtum grave ſit, præter materiam gravem, exigit rationabilem domini repugnantiam, eo quod debet eſſe *invito domino.* Non raro dominus eſt graviter invitus ob ablationem rei levis, cuius vehementer tener affectu; & graviter ob eidem privationem trillatur. Tum furtum leve reſpicere foret ob materie parvitatē, aut ſi gravis poſſet eſſe culpa, ſi quis rem tenentem ſurripere conciliis triftitæ, & moleſtiæ, quam domino aſſerret. Ob oppoſitam rationem furtum unius auri, licet grave ſit, materia quantitate ſpectata, leve ſub hoc ſecundo reſpectu fieri poteſt, eo quod dominus non ſit valde invitus; aut, ſi invitus eſt quantum ad modum, invitus non ſit quantum ad ſubſtantiam; ut contingere interdum in filio poteſt, qui patri ſurripiat unum aureum. Mortiferum quoque fieri valet furtum ratione ſcandali, licet materia ſublata levis ſit: ut, ſi prævideas dominum blaſphematurum, aut innoventem grave damnum incurſurum ob rem levem quam ſurripis.

XI. *Regula quarta.* Hinc colligas velim, quanto ſtudio cavendum a furto ſit. Varia Theologorum placita vigilem, non ſegnem reddere debent. Nec qui laxa, nec qui ſevera docent, ſibi ſecuritatē impoſunt. Si ergo æternæ ſalutis ſtudio ſincero tangeris,

Conc. Theol. Tom. IV.

innocuas a qualibet re manus debes ſervare. Dum ad ardos cancellos duorum aut trium iuliorum gravem furti materiam reſtringere audis, diabolo ſuadente clamas: Numquid ſua-viſſima Chriſti lex ob paucos denarios in æternum peccatit animas, quæ tanto ſibi communi parvæ antequam furtum committeret. Numquid ob unius poſiti ſurreptionem mortem infligit Deus? Nequaquam moriemini, reſpondebat ſerpens. Hæc decepti illuſione furtum perpetratur infelices parentes, & mortis ſupplicio multati fuerant. Furtum enim hoc fuiſſe S. Leo Papa cum pluribus aliis affirmat *epiſt. lxxvi. ad Nicetam* Aquileienſem *Episcopum.* *Furtum reperitur in peccato Adami, quia prohibitus uſurpatus eſt cibus; & auaritia, quia plus quam ſufficere illi debebat, appetiit.* Plantam illam ſibi Deus ſervaverat, vetuit ne ea eadem fructum quempiam acciperent parentes noſtri. Adam, & Eva, domini univerſorum conſtituti, minime contenti fuerunt, ex aliena planta pomum ſurripere auſi ſunt. Quor ſunt qui ſuam vineam, prædiorumque fructibus minime fatentur, alienas invadunt vineas, prædiorumque deprædantur fructus? Deinde cum ſerpente clamant: Numquid ob vix recentem, ob paucos fructus æternum Deus animas damabit? Mitte hæc diaboli illuſiones, & ad Dei mandatum, *Non furaberis,* animum intende. Gravem malitiam furti meditare. Paulam ſanctum auſulta dicentem, fures non eſſe regnum Dei poſſeſſores. Audi Oleam clamantem cap. 4. *Audite verbum Domini, filii Iſrael, quia iudicium Domini cum habitatoribus terre. Non eſt enim veritas, & non eſt miſericordia, & non eſt ſcientia Dei in terra. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundaverunt, & ſanguis ſanguinem tetigit. Propter hoc iugebit terra, & infirmabitur omnis qui habitat in ea. Imitare Tobiam cap. 11. *Avia uxor eius iſtat ad opus ſextimum quotidie, & de labore manuum ſuarum victum quem conſequi poterat, deſerebat. Unde aſſum eſt ut hedam poterant accipere detulſſet domi. Cuius cum viderem habitare vir eius audilſſet, dixit: Videt: ne forte furtoſus ſit: reddite enim dominus ſuis; quia non licet vobis aut edere ex furto aliquod, aut contingere.* Tandem principium illud a natura inſitum ſibi ſepius mente revolvo: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne faceris.* Inſtituam reputas legem Chriſti, quod adeo ſevere pauperum denariorum furtum prohibeat? Quid, ſi dominus ad exercitum fidelitatis obedi-*

X

tiz,

tis, & humilitatis tue talem rogasset legem. Nonne iustissima foret? Quid vero quod ad communiem omnium utilitatem, ad mutuam servandam pacem, tranquillitatem, iustitiam, & securitatem, furta Deus vetavit? Fac Deum furta præcepisse, Quid heinc? Redundaret mundus atrocitibus, sanguine, homicidiis, graffitiis, & omnia essent perturbata, agra confusa. Cum itaque certum sit, furtum peccatum esse, & quidem grave; furtum vero incerta sit, & indefinita eisdem materia gravis, vel levis: heinc inferre debes, omni cura abstinendum a furto esse. Non desipere. Theologorum quorundam laxio opinacionibus furta tua, si gravia apud Deum sint, levia sane non sunt. Inexcusabilis enim es, quod omnes graviores Theologi te admovent, securam præscribi non posse regulam, qua furtum leve semper scematur a furto gravi. Unica ergo securia via est abstinere prolas ab omni furto. Quod si, infirmitate humane nature cogente, furtum interdum perpetratum sit, cum ut eisdem gravitatem deprehendere securus valeas, expende ex parte furis, quo animo rem surripuerit. Nam ratione pravi animi, rem gravem rapiendo, ut gravi damnum inferatur proximo, furtum rei levis grave peccatum esse potest. Perpende, quo sine, qua necessitate furatus homo sit: sepe enim necessitas, & inopia, si non excusant, diminuant tamen criminis malitiam. Eius cui lurrepta res fuerit, considera statum, & conditionem, egestatem, vel opulentiam. Hæc forte paulo fulius disputata; sed non præter scopum, nec inutiliter. Possunt enim Confessarii hinc colligere quæ populis debeant.

CAPUT IV.

De furis minutis.

Triplici pacto minuta furta committi valent. Primo, si ab uno eodemque per interruptas vices parva bona accipias, quorum prima non constituunt damnum notabile; addita vero aliis posterioribus furis efficiant materiam gravem. Secundo, dum quis a pluribus personis parva bona surripit; nulli tamen grave inferat damnum, sed sibi magnum commodum comparat. Postremo, cum ab uno eodemque parva bona singuli accipiunt, ita ut illorum nemo sibi quidpiam notabile bonum acquirat; grave tamen detrimentum omnes simul domino inferant.

II. Qui ab uno, vel a pluribus minutatim pluribus vicibus parva bona surripit, animo perveniendi ad notabilem quantitatem, graviter prima vice peccat ob pravam animi cupiditatem; si tamen ad magnam quantitatem non perveniat, gravi restitutionis oneri non subiacet. Quare tam venditores, quam emptores, qui vel lateris dolosis, vel mentiris minoribus furantur animo continuandi, peccant mortaliter, cum primum res parvas furantur.

III. Qui modica ab aliquo surripit, quamvis animo non attingendi summam gravem, si tamen repetitis furis ad quantitatem gravem perveniat, scienter furtum mortiferum perpetrat, & ad restitutionem tenetur. Porro, ut ex minutis furialibus grave furtum constet, oportet exigua furta esse moraliter continuata, seu non amplis intervalis leviata: si enim aliquo modo coniuncta non sunt, nequeunt unam totum constituere. Quoddam autem temporis spatium fluere inter unum & aliud furtulura debet, ut interrupta censeatur, varia sunt Auctorum præcisa. Alii requirunt quatuor annorum, alii duorum intervallum annorum exsolunt. Alii sustineat iudicere unius anni, alii sex mensium spatium. Nulla ex his opinionibus aridet. Quid ergo dicendum? Hæret aqua, & regula præcisa vix occurrit. Continuatio furtulorum ex circumstantiis furum, & rerum quæ surripiuntur, colligi potest. Si persona quæ minutatim furatur, assueta sit furis istis: si nullam adhibeat diligentiam ab istem sibi temperandi, sed quædam veluti assuetudine furtula hæc, interpositis morulis, & intervallis perpetret; coninuita furta reputantur. Contra, si absolute prona furariens a furis abhorreat, sed, occasione oblata, & appetitione urgente, furtulium committat, ac postea illud deteleterit; si temporis decuria maiori aut minori in furtulium relabatur, iterumque illud deteleterit: tum furtula iuncta, & disparata sunt; nequeunt quæ unum totum efficere furtum mortiferum. Ne multa. Quando persona surripulis exigua bona, reapte non advertit ad precedentia furta nec expresse, nec interpretative; neque adest vel affectata, vel suspensa, vel gravis ignorantia: tunc furtulium non coniungitur cum precedentibus. Convenit penes Auctores, maiorem quantitatem requiri in furtulis repetitis diversis vicibus quam in furto unico, ad constituendum materiam gravem; sicut maior quoque quantitas necessaria est, si exigua bona pluribus, quam si uni soli au-

ferantur. Quænam autem sit illius maioris quantitatis mensura, definiti nequit. Quare solum ex variis circumstantiis rerum, temporis, & personarum colligi id potest.

IV. Dilipuitur in utramque partem Theologi, utrum qui repetitis furialibus ad quantitatem gravem pertingit, mortaliter peccet, dum ultimam illam partem completent materiam gravem surripit; an solum, dum eam retinet; seu, utrum peccet *acceptione* illius ultimæ partis, aut *retentione*. Probabilior sententia est, acceptiorem esse precedentium furtulorum, nec eadem restituerit. Si enim eorundem facta restitutio fuisset, iam ultimum furtulorum non coniungeretur cum precedentibus. Probatur. Hæc ultima acceptio, licet in te exigua sit, iuncta tamen precedentibus gravis evadit. Idque patet in aliorum preceptorum transgressione. Qui plures in die jejunii comedit, lethaliter peccat in ultima comestione, quæ materiam gravem complet. Qui in die festo tepus parum laborat, mortaliter peccatum peccat, dum ultimum opus exereat. Cedo. Cur retentio ultimi furtuli peccatum grave est? Non alia sane ratione, nisi quia cum precedentibus copulatur. Ergo eadem ratione letalis est ultima acceptio, quod aliis antecedentibus furtulis iungatur. Accedit quod, si restituas rem hac ultima acceptione surreptam, non teneris sub mortali restituere exigua furta precedentia. Exempli gratia furatus es duos iulios, ultimo furaris tertium, qui gravem materiam constituit; si hunc unum restituas, non teneris sub mortali restituere duos præcedentes furatos. Ita docent contrariæ opinionis patroni. Ergo iuxta eorumdem principia, ultima acceptio, complens materiam gravem, graviter noxia est. Verum hæc parum ad praxim, cum omnes adfirmant peccare mortaliter eum qui post parva furta pertingit ad materiam gravem. Quod vero peccet acceptione, aut retentione, parum ad praxim consistit.

V. Post completum furtum grave, & interruptum, si iterum surripias rem exiguam, non peccas mortaliter, sed venialiter: quia nova furtulorum series incipit. Non enim exigua nova furta coniunguntur cum antecedentibus, sed cum subsequenteribus. Et quando iterum his adiecta ultima pars fuerit, erit novum distinctum mortale peccatum.

VI. Qui modica multis furatur, tamen si singulis notabile detrimentum non inferat, dum pervenit ad furtum gravis quantitatis, peccat mortaliter, & tenetur ad restituti-

onem. Quoniam, licet singulis leve intrerit detrimentum, grave tamen inde Republica damnari patissit, & rerum ordo graviter fuit lefus. Si enim hoc liceret; omnes dicitur vellet hæc via, & illico omnia perturbarentur. Accedit quod fur, dum bona aliena in gravi quantitate possidet, nullo iure eadum retinere valet. Restituere ergo illa debet. Quare Innocentius XI. damnavit sequentem propositionem, quæ in ordine est 38. *Non tenetur quis sub pena peccati mortalis restituere quod ablatum est per parva furta, quantumcumque sit magna summa totalis.* Propositio non eget ulteriori confutatione. Eius quippe falsitas ex his quæ dicta sunt, peripica est.

VII. Quæst. I. Cum plures ob eodem modica surripiant, singuli ne mortaliter peccant, & restitutionis oneri subiecti sunt? Resp. Casus est frequentissimus. Plures milites, aut locii invadunt scironiam, vineam, domum. Singuli plures aures, plures racemos, plura bona auferunt. Quid ergo dicendum circa eorum culpam, & opus restitutionis? Si mutuo consensu se ad furtum provocaverint, convenit penes omnes Theologos, singulos peccasse lethaliter, ac restitutionis lege esse lati damni: neque est ratio cur hi, lecus illi restituant. At nunquid in solidum? Negant Salmanticenses *Tom. III. tract. XIII. cap. 1. par. 5. §. 5. numer. 147.* plerique alios Theologos laudant. Quam tamen opinionem, ut falsam, repellimus. Quamvis opinio nem, quo mutuo consensu, natus, atque adhortatione se ad damnum inferendum provocant, urgentque, unicam damni morale causam efficiunt. Ergo singuli eorum tenentur in solidum ceteris deficientibus. Quod ipsa adversariorum doctrina evidenter confirmatur. Si unus fit causa princeps, qui ceteros moveat ad furta perpetranda; hunc in solidum ad restitutionem adhibere, fatentur Salmanticenses *loc. cit.* quia hic est causa potissima detrimenti illati. Porro, quando omnes locii mutuo consensu, auxilio, & adhortatione animos sibi ab furandum faciunt, quilibet etiam causa princeps, quia recipia alios hortatur. Si unus consiliat, iudicat, incitet, certe restituit in solidum debet. Cur, amodo, hoc idem prestare alter non debet, si eodem modo consiliat, & hortatur? Quidni & terrefactus? Quidni & mortuus? Cur non omnes? Profecto, si omnes consiliant, si omnes terrefacti, si omnes illud restitutionis onus sustulant, quod subiret unus qui locus esset horum, & consiliator. Singuli itaque reapte pro rata parte

parte tenentur. At, ceteris remittentibus quique in solidum restituere constringitur. Et hæc mihi videtur certa sententia, quam in tractatu de restitutione sulsus explicabo.

VIII. Contra vero, si nemo alterum moveat, nec confusus, aut particeps fit damni ab altero illati; sed fortuito ab eadem vinea, prædio, sereno, racemum, inilium, & aliamve partem rem surripit, licet grave detrimentum dominus lubeat; nemo mortaliter peccat, nec aliquis sub mortali ad restitutionem tenetur: quia nemo causa est gravis damni, nec eiusdem confusus.

IX. Quæst. II. Quando plures seorsim modica furantur, & quilibet advertit ab aliis factis pariter modica scripsi, absque tamen communi consilio, vel hortatu, peccant ne singuli mortaliter conrestitutionis onere? Resp. P. Thomas Tamburinus, tamen ad benignitatem, ne dicam laxitatem, propensius Lib. VIII. tractat. II. capit. III. §. 3. numer. 3. respondet, probabile esse peccari mortaliter, cum gravæ obligatione restituendi: & probabile vni esse solum leviter cum levi restitutionis obligatione. PP. Salmanticenses tract. XIII. capit. v. punct. 2. §. 3. numer. 28. negantem sententiam propugnant, canque defendunt Thomas Sanchez Lib. VII. in Decal. capit. XXI. numer. 22. Trollenchus Lib. VII. capit. v. dub. 4. numer. 7. Lessius Lib. II. capit. XII. dub. 8. numer. 51. Lugo disput. XVI. sect. 3. numer. 55. Salas 1. 2. tractat. XIII. disp. XVI. sect. 27. numer. 92. Malderus tract. IV. capit. 1. dub. 5. cap. 3. Sotus Lib. IV. de iust. quest. VII. art. 3. colum. 6. Tannerus 2. 2. disp. IV. quest. VI. dub. 9. numer. 285. Dicitillus Lib. II. tract. II. disput. IX. dub. 79. Bolembau Lib. III. dub. 3. La-Croix in commentariis eiusdem Bolembau loc. cit. n. 101. His accedit P. Gabriel Antoine, licet a laxitate prorsus abhorreat, tract. de iust. & iur. capit. v. quest. IV. res. 3. Illius opinionis argumenta hæc sunt. Adverfa sententia scrupulis obnoxia est. Peccaret quippe mortaliter qui vel unum assem a Rege surriperet; cum sciat passim Regibus plura modica auferri. Graviter peccaret Religiosus, qui vel pomum ex hortu deciperet; cum sciat plures alios ex eo talia modica accipere. Si videres grave damnum Petro inferri, & tu levissimum irrogares, mortaliter delinqueres. Si audires famam alterius profcindi, & tu levem culpam patrefaceres, delinqueres lethaliter. Hæc omnia videntur nimis aspera, immo & absurda. Furta enim prærata ratio-

ne solius cognitionis, & advertentia moraliter non coniunguntur.

X. Oppositam sententiam defendunt graviores Theologi. P. Franciscus Suarez Tom. V. in III. Part. disp. XX. sect. 2. numer. 3. Gabriel Valquez 1. 2. disp. XLVI. cap. VI. numer. 5. & 6. Petrus Tapia Tom. II. Lib. V. q. IX. art. 5. Covarruvias Lib. I. var. cap. III. §. 12. Petrus Navarra Lib. III. cap. 1. n. 48. Corduba in Summa quæ VII. punct. 1. Bonacina de restit. disp. II. quest. VII. punct. 2. n. 6. & 7. Filliucus Tom. II. in XXXI. cap. X. n. 249. Rebellus I. Part. Lib. VIII. q. XV. sect. 5. numer. 41. Villalobos tract. XIII. disp. 5. n. 4. Maior in IV. disp. XV. quæ XXV. Ioannes Medina cod. de rest. quæ X. Martinus Ledesma II. Part. quæ XVIII. art. 7. Ludovicus Lopez T. Part. Instrucl. cap. XIII. quæ VI. Sayrus de censuris Lib. I. cap. IX. Manuel in Summa. capit. cl. Salon 2. 2. quæ LXVI. art. 5. com. 3. Petrus Ledesma II. Tom. tract. VIII. cap. XXVII. n. 3. Felix Potestas Tom. II. n. 15.

XI. P. Antonius Diana Tom. VIII. concord. tract. VII. res. 3. §. inquit; Adfirmantiam sententiam recipiant DD. committer; & pro eadem ultra citatos refert Turrianum in 2. 2. Tom. II. disp. XXX. dub. 2. n. 3. Mesalam 2. 2. Lib. II. cap. VI. quæ III. n. 41. Anglez, & alios. Patritius Sporer tract. v. in 7. præcept. cap. v. sect. 2. n. 47. inquit Adfirmativa sane communis est sententia.

XII. Si auctoritatem ergo spectemus, sententia adfirmans probabilior est, adversariis fatentibus. Rationum quoque momenta satis firma videntur consistere. Qui advertens grave alicui damnum parvis furtis inferri, & una cum illis furatur, in hocce grave damnum influxum confert. Utique consilio, & hortatu, ut contristatum est, furantes non adiuvat; sed factu tamen operam suam in illud dampnum confert. Qui consilium, vel hortatu, causa appellatur impellens, & preveniens. Qui vero scienter simul cum aliis ad dampnum proximi concurrat, causa cooperans nuncupatur. Accedit quod quique furum, inferentium grave damnum minus furtis, est vera eiusdem damni causa. Omnes quippe sciunt, advertuntque, quod, si singuli abstinerent, dampnum cessaret. Ergo quique suo levi furtulo, aliis adiecto, dampnum illud inducit. Scientia reipia hæc, iniqua furta non iungit: verum habet. At scientia simul cum facto reipia dampnum inferri. Ablata enim scientia, & facto, nullum dominus lubeat damnum. Ergo, adiecta scientia cum facto, detrimentum inducitur.

Hæc

Hæc itaque scientia, quæ simul manus operatrici secum desert, iungit reipia hæc furum, non cognitione, sed operatione. Ea iuncta, non ut ipeccatrix, sed ut operatrix est. Profecto quique furum dicere iure valet: Per me non stat ne dominus vineæ grave partem detrimentum. Furtum quippe meum aliis adiectis furis in causa est cur dominus tanto subsitæat damno. Si ergo a furto abstinere, nullum induceretur grave damnum. Ergo e contrario furtum meum causa erit gravis damni. Si discursus ille verus est, fur iste graviter peccat. Atqui verus est discursus. Ergo fures eiusmodi graviter peccant, & restitutionis tenentur onere. Quid quod, nisi fures eiusmodi graviter delinquent, & restitutionis essent obnoxii, illud conquireretur absurdum, quod dominus ample vineæ fructibus spoliatus remaneret, quin aliquis eodem auferendo graviter peccasset. Tandem, ut omnes faturet adversarii, excommunicationis poena iure Episcopus eiusmodi adigere fures valet, ut, quæ minus lurtis abstinere, restituant. Hæc autem poena nonnulli ob gravem culpam infligitur. Ergo planum est, graviter fures illos peccare, & restitutionis lege adstringi.

XIII. Respondent adversarii, lata excommunicationis peccare fures, nisi restituant, non ob iustitiæ rationem; sed quod legitimum superiori non pareant. Quæ responsio nec tantillum vim elevat argumenti. Nam excommunicationis fulmen non infligitur, nisi grave præcedat crimen. Verum habet, inquit. At sapies res absolute levis ob singularem causam sub gravi præcepto, adiecto anathemate, vetatur: & illius præcepti transgressio letalis est. Hæc responsio non enervat, sed roborat argumentum. Præceptum grave cum excommunicatione nunquam imponitur ob rem omnibus circumstantiis ipeccatis undique levem. Sed frequenter res in natura levis ob peculiare circumstantias gravis evadit. Hinc superiores rem illam, his implicitam circumstantiis, & conditionibus spectantes, gravem repant; ideoque gravi præcepto illam prohibent lata in transgressores excommunicatione. Doctrina hæc, quæ universis Theologis probatur, magnam huius sententiae vim addit, eamque constitutere extra disputationem videtur. Racemus vix res levis est; & alter racemus quoque levis est. Quis dixerit, validam esse excommunicationem latam ob unius racemi furtulum, si absolute, & seorsim spectatum fuerit? Et tamen iuste Episcopus, adversariis fatentibus,

Conc. Theol. Tom. IV.

singulos fures unius racemi excommunicationis supplicio plectere iure potest. Furtulum ergo unius racemi excommunicatione iuste punitur? Cur? Quia, licet furtulum illud absolute, & separatim leve sit, iunctum tamen aliis grave fit, & ut grave multatur. Nec enim res levis, ut levis, præcepto gravi, & ultimo supplicio lobeat; licet tantum res levis, quæ ob circumstantiam gravis evadit. Næc præceptum superioris grave erit, nisi rem ob aliquam circumstantiam gravem veterat. Periculosa ergo est responsio adversariorum afferentium, fures tum peccare lethaliter ob solum inobedientiam, quæ præceptum violat, & excommunicationem contemnit. Quoniam nullum est præceptum, & vana excommunicatio, si res prohibita esset omnino levis, nullaque circumstantia gravem illam redderet: Ex his quæ dicta sunt, satis constat, cetera adversariorum responsa infirma esse, & vana.

XIV. Rigor, & scrupuli, quos opponunt, puerilia rigor, & nugacia obiecta. Neque enim nunc sermo est de furtulis omnino peccatis. Scimus, passim Regibus, & Principibus multa surripiri. Ergo qui assenti ab illidem acciperet, peccaret lethaliter. Si hæc consistenter, vix aliquod furtulum esset leve; cum vix reperitur dives, vinearum & prædiorum dominus, cui passim minutatim gravia non surripiantur. Paucis ergo rem totam perstringimus. Tunc dicimus furtula hæc gravia esse, quando iuxta prudentum estimationem coniuncta sunt. Videt aliquis modo ex una, modo ex altera parte vineæ fructus auferri cum gravissimo domini detrimento. Illius damni confusio surripit & ipse racemum. Hæc furta, licet absque consilio & hortatu, coniuncta tamen mortaliter sunt: ideo fures singuli mortaliter delinquent. Ceterum qui rem levem auferret sine a Rege, sine a quolibet alio divite, minime graviter peccaret; etiam si sciret, multa ab illidem diversis temporibus auferri: quoniam hæc furta non sunt aliquo modo coniuncta, ut circumstantiis, & conditionibus spectantes, gravem repant; ideoque gravi præcepto illam prohibent lata in transgressores excommunicatione. Doctrina hæc, quæ universis Theologis probatur, magnam huius sententiae vim addit, eamque constitutere extra disputationem videtur. Racemus vix res levis est; & alter racemus quoque levis est. Quis dixerit, validam esse excommunicationem latam ob unius racemi furtulum, si absolute, & seorsim spectatum fuerit? Et tamen iuste Episcopus, adversariis fatentibus,

XV. Quæst. III. Qui post furtum mortificationem fuerat ab eodem modica, peccat ne lethaliter? Resp. Salmanticenses tract. XIII.

X 3

cap.

cap. v. punct. 2. §. num. 23. docent, quod etiam si fur habeat animum retinendi quod furatur, neque tunc novum furtulum erit peccatum mortale, sed veniale, quia, post completum primum furtum mortiferum, incipit nova furtulorum levium series, quae, usque dum ascendat ad magnam quantitatem, non constituit novum peccatum mortale.

XVI. Haec sententia nobis non probatur. Unica distinctio res tota expeditur. Aut furem peccat antecedens furti, restitutionemque fecit, vel propositi; aut secus. Si primum, furtum leve subséquens peccatum veniale est; si secundum, letale. Sic enim, quoties vel modica surripit, aut expresse, aut repta perleverat in voluntate augendi damnum domino, & retinendi rem alienam in gravi quantitate sublata. Quare hoc novum furtulum grave peccatum est: nam violentas, cum non sit furtum antecedens detecta, dum furtula renovat, renovat quoque deliberationem augendi damnum grave irrogatum domino. In priori positione peccat venialiter: quia poenitentia, & restitutionis propositio repta abruptum omnem continuationem furti antecedentis cum subséquenti.

CAPUT V.

De necessitate quae a furti reatu excusat. Laetiores Casuistarum, & praesertim PP. Viva, & La-Croix, opiniones reiciuntur.

I. Furtum genere suo esse peccatum mortale, oppositum legi tum naturali, tum divinae, fatentur omnes. Idque probat S. Thom. 2. 2. qu. lxxvi. art. 5. & 6. Excusatur tamen a culpa reatu triplici ex capite, ob levitatem materiae, ob consensum expressum, aut in interpretativum domini, & ob necessitatem. Haec usque materiae levitas excusat a gravi culpa, declaratum fuit. In praesentia, quae sit illa necessitas qua pressus homo inculpate valeat rem alienam surripere, discipendum est. Triplicem distinguunt Theologi omnes necessitates. Prima est communis, qua premuntur pauperes, qui mendicatio vitam transgunt. Secunda est gravis, quae in discrimen adducit proprium statum, amittendis nempe propriam dignitatem, subeundi aliquam gravem infamiam, vel perferendi diuturnam infirmitatem, famem, carcerem, aliaque similes afflictiones & incommoda. Tertia est extrema, in qua de capite, & vita agitur, ut dum quis tanta premittit inopia, ut gravissimo labore

periculo fame perendi, graviter agrotandi, vel amittendi aliquod corporis membrum, aut sensum; quam necessitatem urgentem Div. Thomas appellat 2. 2. qu. lxxvi. art. 7. Quibus positis, paucis quilibet rem expediam.

II. Quæst. I. Licet ne in extrema necessitate furari? Resp. Adfirmant omnes. Rerum enim partitio iure gentium inventa est. Antea communia erant omnia in hunc finem a Deo condita, ut inveniuntur humanae valde vite. Haec porro divisio nequit consistere cum praedictio legis naturalis vite servandae. Ergo, quoties imminet vite periculum ob rerum temporalium inopiam, communia evadunt bona eodem ac erant modo ante divisionem. Hanc rationem his tradit verbis doctor Angelicus loc. cit. *Ea quae sunt iuris humani, non possunt derogare iuri naturali, vel iuri divino. Secundum autem naturalem ordinem ex divina providentia institutum, res subserviuntur hominum necessitati. Et ideo per rerum divisionem, & appropriationem, ex iure humano procedentem, non impeditur quibus bonis necessitati sit subserviendum ex iustissimo rebas. Et ideo res quae aliqui superabundanter habent, ex naturali iure debentur pauperum sustentationi.*

III. Opponit sibi auctoritatem Decretalis, imponentis trium hebdomadarum poenitentiam ei qui fame pressus furatus fuerit cibaria, vellem, aut pecus. Cui auctoritati respondet Angelicus ad 1. Decretalem illam loqui in casu in quo non est urgentis necessitas.

IV. Subdit Doctor sanctus, posse quemquam, bonis delictum, aliena surripere, ut proximo extrema laboranti necessitate prospiciat. In casu (inquit ibidem ad 2.) similibus necessitatis etiam potest quis occulte rem alienam accipere, ut subviciat proximo indigenti. Quod si dominus rei repugnaret, teque repelleret extrema necessitate pressus, posses illum aggredi, & vi bona necessaria surripere; dummodo & ille in eodem non veraretur necessitatis casu: quia tunc melior esset conditio possidentis. Non licet tamen rem necessariam occulte, & inscio domino surripere, quando spes subit eam ab illo obtinendi, si petatur. Qui tamen hunc inverteret ordinem, graviter non peccaret: quoniam tunc bona sunt communia respectu conservandae vite, insque habet indigens illa sibi usurpandi, ut vite suae consulat. Neque licitum est fame mori, ne aliena auferantur. In eo dumtaxat casu licet permittere corpus perire fame, in quo non probabile tantum

sed

sed certum firmaque occurreret virtutis excedende momentum; puta ut vitaretur scandalum, aut grave proximi detrimentum, vel aliud publicum bonum promoveretur. Sublato autem certo honestatis momento, minime licitum est iuri suo renuntiare, & fame perire: quia iure naturae vitam conservare aditrimur.

V. Quæst. II. Quisquae ne tenetur ex insipientia extreme indigentis succurrere? Resp. Adfirmans sententia mihi probabilior est; sive is superior sit, cui ex officio incumbit subditorum vite prospicere, ut fatentur omnes; sive quilibet alius, qui bonis abundet, quibus periclitanti vite proximi suppetias ferre valeat. Ratio in promptu est. Tempore extremæ necessitatis omnia bona communia sunt. Ergo quisque ergo ius in haec bona habet. Ergo qui ea hoc tempore detentio iustitiae laeso est. Porro rei alienae detentio iustitiae laeso est. Et sane qui impediret ne extrema pressus necessitate necessaria bona acciperet, is utique iniustus foret, ut asserunt Salmanticenses tract. xxii. cap. v. punct. 3. §. 1. num. 34. conceduntque omnes. Ergo similiter iustitiam laedit qui eadem bona non tribuit. At, inquit laudati Salmanticenses, egentes ante apprehensionem non sunt bonorum communium domini; sed ius tantum ad illa habent; domini vero evadunt, apprehensione peracta. Sit ita quidem. At nec creditor dominium pecuniarum habet, antequam debitor eas perfolvat; & post solutionem dumtaxat fit dominus. Ergo debitor, qui pecunias non solvit, iustitiam non laedit? Ut autem debitor non reddens quod debet, iniustus est, quia retinet aliena; ita iustitiae violator est is qui necessitatis tempore non succurrit periclitanti, quia tunc aliena retinet. In haec quippe bona ius habet is qui iustum eget. Ergo laedit hoc ius quicumque bona retinet. Nam haec retentio impedit ne illa consequi egens valeat. Saepè enim impotens ad hanc consecutionem est. Ergo qui ea retinet, impedit ne ab egente accipiantur. Ergo adversus iustitiam peccat.

VI. Quæst. III. Qui bona in extrema necessitate constitutus accepit, tenetur ne eadem, si consumpsit, transacta necessitate restituere? Resp. Sententia negans vera mihi est, quam defendit Dominicus Soto in IV. dist. xv. q. 11. Bannez in 2. 2. quæst. xxxii. art. 8. ad 3. Valentia Tom. III. disp. v. q. vi. punct. 7. Petrus Navarra Lib. VI. cap. iv. num. 24. & alii. Ratio ex his quae in superiori sententia probanda dicta sunt, liquet. Tempore enim

necessitatis omnia sunt communia, non quantum ad usum modo, sed etiam quantum ad proprietatem. Sermo autem est de rebas quae tempore necessitatis absumptae sint. Nam, si tot bona egens accepisset, ut aliqua superesset, haec dubio procul, elapsa necessitate, forent restituenda. Egebas equo ad fugam, declinato periculo, restituendus est equus. At, declinato necessitatis, puta in evadendo periculo equus interierit, nihil restituere adstringitur. Tuis enim erat tempore illo equus.

VII. Quæst. IV. Qui rem alienam surripit non egens, eamque in extremam necessitatem delapsus consumit, tenetur ne eam restituere, meliorem fortunam adeptus? Resp. Duo inter Probabilistas celebres Theologi haec versant questionem, eamque exemplis ornant. P. Antonius Diana Tom. VIII. coord. tract. vii. resol. 14. hunc proponit casum a se resolutum. Quisdam furariis catenam auream magni valoris. Aufugit, & in itinere incidit in morbum adeo periculo sum per multos menses, ut illum constituerit in articulo mortis. Ex hoc vendidit catenam furatam, & ex pretio falutem recuperavit, ac convalescit. Sed cum postea ad meliorem fortunam pervenerit, quaesivit a me, an teneretur restituere pretium catenae furatae, quod consumpsit, pretium illa necessitate. Probabiliter ad casum propositum, respondi negative.

VIII. P. Thomas Tamburinus alter celeberrimus Probabilista hanc eandem doctrinam docet Lib. VIII. in Decal. tract. 11. cap. vi. §. 2. num. 3. his verbis. Furatus es decem aureos nudius tertius, utique cum peccato. Verum hodie existens in gravi necessitate, puta in gravi morbo sine ulla spe habendi pecuniam, illos ad vitam conservandam expendis; obligaberis ne ei ad meliorem fortunam rediens ad restitutionem? Non est improbabili sententia, te tunc liberans ab omni restitutione. Hoc idem docet P. Ferdinandus Castropalus Tom. I. tract. vi. disp. 11. punct. 10. n. 3.

IX. Relata opinio laxa videtur. Delictum enim perpetratum adversus iustitiam, semper compensandum remanet; quamvis premente necessitate, obligatio restitutionis suspendatur. Quod opponunt, ab onere restitutionis liberari iniustum detentorem, si abique eius culpa res perierit furtivo sublata, reititit ut fallum. Nec refert quod dominus teneretur succurrere extreme indigenti: quoniam illius restitutionis obligatio est ex iniusta acceptione. Furtum enim semel admittum nunquam

quam ob futuram necessitatem iniustitiam suam amittit. Quare fur, simul atque delictum commisit, debitum contraxit restituendum ablatam: quod debitum superveniens necessitas non aufert; sed, ut dictum est, excusat tantum, ut licite solutio differatur. Haec sententiam docent Sotus in *IV. dist. xv. q. 11.* Ricardus in *V. dist. art. 9. q. 1v.* Sylvester verb. *Furtum quest. v. Armilla n. 10.* Tabiena verb. *Restitutio q. iv. Medicina cod. de elemosin. de bonis illicite acquisitis, A. zorius Lib. XII. cap. vii.* Lorea in 2. 2. q. xxxii. art. 9. *sect. 3. disput. xxxviii. n. 17.* Valquez *epist. de elemos. cap. 1. dub. 8. & alii.*

X. *Quest. V. Licetum ne est in gravi necessitate furari?* Resp. Sententiam adfirmantem defendunt Navarrus in *Manuali c. xvii. n. 5.* Lessius *Lib. II. cap. xii. dub. 12. n. 71.* Serra 2. 2. *quest. lxxi. art. 6.* Trullenchus *Lib. VII. cap. v. dub. 6. num. 6.* Thomas Tamburinus *Lib. VIII. tract. II. cap. vi. §. 1. n. 2.* Diana *Tom. VIII. coord. tract. viii. resol. 13.* Sa verb. *Furtum n. 1.* Layman, & Bonacina non improbabile censent.

XI. P. Dominicus Viva in sua Trutina refert sequentem propositionem ab Innocentio XI. damnatam, quae est in ordine 36. *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi: eamque ad nihilum redigere videtur. Ne vero quidquam per invidiam imponere illi videar, illius verba transferenda haec sunt. „Inquit ergo n. 3. Bannez 2. 2. q. xxxii. artic. 7. dub. ult. „ putat, esse in extrema necessitate etiam illum cui ratione sui status esset gravissimum dedecus mendicare, nec aliunde habere alimta. Quod videtur admittendum, si mendicare illi esset moraliter impossibile. Serpe enim nobilis mori potius se obicitur quam hunc ignominie. „ Consideratur hic incertitas P. Viva in referenda sententia P. Bannez. Is enim hoc non docet; sed narrat solum a quibusdam id doceri. En illius verba: *Si autem fuerit homo, cui rationis sui status gravissimum sit mendicare, neque alia via possit vitam necessarium acquirere, non de honore opiniois, posse stultum accipere, ubi tamen opiniois, vitam aut vestitum. Nec verbum aliud ibi Bannez habet. Porro cuique competent est, Bannez asserere damnatam aliquorum opinionem. Non desunt opinantes licite furtum in gravi necessitate. Qui sentit ibi opinantes? Praeter relatam unum est P. Viva, cui videtur haec admittenda sententia. Quae tamen, ut laxa, re-**

pellenda est. Si enim status nobilitas impossibiliter moraliter redderet industria propria vitium comparare; si tantum privilegium pudor mendicitatis, & sanguinis nobilitas tribueret, ut aliena possent accipere; mundus latrociniiis fateret. Pudor quo pauperes nobiles afficiuntur, ut vel mendicare, vel laborare non audent, mundanos est, vitiosus; atque adeo voluntaria evincitur illa necessitas qua premuntur. Furtum ergo perpetrabant nobiles illi, si penuria urgente negligant le propria, cum possint, relevare industria; atque, ut sibi prospiciant, aliena accipiant. Opinantes in favorem nobilitum, qui mendicare erubescunt, quorumque meminit P. Bannez, excusatione digni erant, quod scripserint ante propositionem damnatam.

XII. Sed, quod magis in P. Viva displicet, est quod ipse propositionis damnatae sententiam omnino eludat. Ecclesia thesini proscriptit eo in sensu in quo Lessius, Tamburinus, Navarrus, ceterique eiusdem auctores illam docuerunt. Hi porro docent, licitum esse furari non solum in extrema necessitate, verum etiam in gravi. P. Viva, ut vim damnationis declinet, distinguit duplicem necessitatem gravem, alteram communitatem gravem, alteram individui. Non improbo absolute distinctionem hanc in sensu intellectam. Nulla ex tribus necessitatibus indivisibilis est, & mathematica: Extrema necessitas una est maior altera; semper tamen extrema dicitur, in qua de capite agitur; ita ut, nisi subsidium adveniat, vita periclitetur. Quod autem aliquo gradu citius, tardiusque vitae iactura contingat, non impedit quominus extrema dicitur necessitas. Notio essentialis necessitatis gravis ab extrema distincta ea est quae mortem non infert; sed statim aufert, vitamque cruciat, & vexat calamitatibus. Haec autem necessitatis species plures gradus continet, graviores nimium, & interiores. Verum, quantumcumque gravis sit haec necessitas, dum vitam ipsam non aggreditur, semper intra suam sphaeram sistit, suamque naturam retinet. Si hos limites transgreditur, & mortem intendit, in extremam mutatur. Si dicamus, Ecclesiam damnasse furtum, non in necessitate valde gravi, sed in necessitate gravi communitatis dicta, damnatio irrisoria efficitur, atque afranca omnino. Et tamen hoc contendit P. Viva loc. cit. num. 2. Haec sunt illius verba. „ Lessius, Coninch, Tamburinus, & alii communis cum ipso Diana docent, furtum esse licitum, non in gravi qua-

„ cumque necessitate, quod in tali thesi damnatum, sed in necessitate valde gravi, „ quae scilicet equiparatur extremae. Cum e- „ vita vita miserissima sit ipsa morte exterior, „ iuxta illud Ecclesiastici xxx. *Melior est mors quam vita amara:* idcirco sicut ad decedendum mortem in extrema necessitate permissum est furari, ita ex istorum DD. sententia permittitur videtur furari ad decedendum hanc vitam miserissimam morte iuxta plura peiorem, in necessitate haec valde gravi: „ quod in hac thesi non proferbitur.

XIII. Seneca alicubi inquit, paucos reperitur iri qui hanc vitam iuciperent, si delibere suscipienda foret. Vitam morte amariorem dicit maior fere hominum pars. Ita clamant innumeri artifices, qui copiosa onustis prole, unde eam alant, minime habent. Quid de tot operariis, quid de inclusis carcere, de damnatis ad tridentes, ad fodinas, de tot infimis, languidis, de tot nobilibus litigore, nudatis, & fame vixitis stercendum? Omnes illi clamant, vitam sibi morte accerbioris esse. Etique revera continuatum suspensum est. Omnis ergo illis iuxta P. Viva licitum erit furtum? Omnia divitum bona communia illis erunt? Haec sane P. Viva doctrinam horret communis Christianorum sententia. Necessitatem valde gravem sentitum mens hominum multitudo, ut iudicatum est. Isti tamen conscientie sibi vertunt & religioni aliena surripere. Admissa autem recepta doctrina, furta, & rapinae quoquevenerunt impudent. Reicienda ergo est, ut laxa, et Reipublice perniciosa, atque ut fantele Romanae Sedi iniuriola haec P. Viva sententia. Ecclesia namque iustum damnavit in quacumque gravi necessitate paratrum. Non ignorabat Ecclesia, varios reperiri posse in ipsa gravi necessitate gradus; & tamen absolute thesini damnavit. Captivitas ergo est, & perniciosa pollutio, qua alicuius, thesini prefatam damnatam fuisse de necessitate committitur dicta, secus de necessitate valde gravi.

XIV. Quid quod Auctores damnatae thesi expresse loquuntur de necessitate valde gravi, prout extreme opposita? Audiamus Dianam citatum a P. Viva. *Notandum est hic* (inquit Diana Tom. VIII. coord. tract. vii. resol. 12. num. 6.) *quod non solum extrema necessitas, sed etiam gravis, tua, vel proximi, qualis est periculum morbi, magne famis, nuditatis, captivitatis, vel avaritiae, ac veri carceris, & similibus afflictionum, excusat a restitutione.* Porro similes necessita-

tes esse valde graves, fatentur omnes. De his necessitate valde gravi loquitur Tamburinus cum reliquis damnatae thesi patronis. Haec porro necessitates valde graves distinguunt omnes praefati Theologi a necessitate extrema. Quae inutilis, & lapidibilia est P. Viva excoitatio, quod necessitas valde gravi equiparetur extremae. Similes enim di-linguisculae rerum notiones pervertunt, siquae deque omnia miscent: liquidum iuxta omnes Theologos, & praecipue proscriptae thesi Doctorum, nulla necessitas gravis, licet gravitas haec magna fit, vitae iacturam infert: quando enim hae peritigunt, non gravis, sed extrema est. Ergo aut nihil in praefata thesi Ecclesia Romana proscriptit; aut proscriptit furtum in quacumque gravi necessitate. Quae scribit P. La-Croix *Lib. III. p. 1. num. 956. §. 9.* similia his sunt quae ex P. Viva reulium. Inquit enim: *Si necessitas gravis siturgens, recte docet Lugo, Lessius &c. privato esse licitum surripere necessaria ad illum subservendam.* Lessius, Lugo, & alii docuerunt opinionem proscriptam ab Ecclesia. Et P. La-Croix illos citat, tanquam Auctores opinionis, quae fit iuxta conscientiae regulam. Quantumvis necessitas gravis siturgens, ut est illa amittendi honorem, decedendi a proprio statu, iubendi gravem infamiam, & huius generis aliae; nunquam licitum estficere furtum: quoniam eiusmodi necessitates nullum vitae periculum necessitatis gravis non transiunt limites necessitatis gravis. At PP. Viva, & La-Croix, ne dicatur, Lessius, & Lugo docuisse thesini proscriptam, illam vana distinctione eludunt. Neomino utique Theologorum docuit, in necessitate committitur dicta licitum esse furtum, sed solum in necessitate valde gravi. In hac necessitate licitum est furtum, secundum PP. Viva, & La-Croix. Nihil ergo quod docuerint Theologi christiani, sed solum chimaram a nemine productam, damnavit Ecclesia.

XV. Sententia nunc, quae negat, licitum esse furari in gravi necessitate, sub quocumque gravitatis gradu, demonstratur. Et primo Theologorum auctoritate. S. Raymundus in Summa Lib. II. de furtis §. x. *Si aliquis furatur cibum, vel parum, vel vestimentum propter necessitatem famis, vel furtis, vel frigoris. ita quod, nisi fuerit, credit se non posse evadere mortem, non committit furtum, non peccat. Si autem non paritur necessitatem ita magnam (nempe incurrere mortis) peccat. Attenuatur tamen*

peccatum propter necessitatem. D. Thomas 2. 2. quest. lxxv. art. 7. opponit sibi auctoritatem petitam ex cap. Si quis forte defurtus, ubi hæc habentur: Si quis forte per necessitatem famis, aut indigentiam furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus, ponatur per hebdomadas tres. Cui auctoritati respondet Angelicus: Dicendum, quod decretalis illa loquitur in casu in quo non esturgens necessitas.

Urgens necessitatis nomine, ut ex contextu patet, extremam intelligit. Auctoritates aliorum Theologorum pratero: quia iam omnes Theologi sustinent sententiam oppositam damnate thesi. Ratio autem communis sententia traditur ab Angelico loc. citat. In necessitate gravi non sunt omnia communia, sicut in extrema. Si enim bona communia fierent, gravi urgente necessitate, omnia redoundarent furis. Nam, ut dixi, maiora hominum pars gravi penuria plus, minolve urgetur. Et quisque gravem, ne dicam gravissimam, suam reputat egestatem. Si licita tum furta essent, homines communitate fures evaderent. Hoc animadvertit vel ipse P. Viva numer. 13. Cum necessitates, inquit, graves sint frequentissimæ, facile persuadere sibi homo potest quod indigentiam valde gravem patiatur. Et tamen ipse in necessitate valde gravi furtum licitum docuit numer. 3.

XVI. Quæ in oppositum obtruduntur, nullius sunt momenti. Dives tenetur succurrere graviter indigenti: verum habet. Ergo graviter indigens valet divitis bona sibi usurpare: negatur consequentia. Neque enim egens iudex legitimus est, qui iudicare possit, divitem tot habere bona superflua, quibus tenetur prospicere sibi graviter indigenti. Idcirco fur est, si hæc bona surripit.

XVII. Ut vero in hæc frequentissima materia utrumque extremum tum rigoris, tum laxitatis devites, præ oculis habeto que supra dicta sunt de variis gradibus tum necessitatis extreme, tum necessitatis gravis. Ut necessitas sit extrema, minime requiritur quod mors saltem imminat, vel recipie aggressuram egestem; sed lat est, tale imminere periculum, quod, nisi repellatur, afferat vitæ iacturam. In hoc extreme necessitatis genere collocari solet gravissimum periculum incidendi in perpetuam carivitatem Turcorum, in qua religio ipsa in discrimen adducitur. Ut paucis omnia complectar, circumstantiæ spectandæ sunt, potissimum conditio egestatis, illius precocitatis status, & quam sit in evitandis peccatis vigilans, ac sollicitus, Di-

singendi sunt idem casus rari, & fortuiti, in quibus bona fides, & prudens iudicium egestis facillime ipsam a culpa excolare valent, a calibus frequentibus, & familiaribus, cuiusmodi sunt pericula perdendi honorem, & subeundi magnum dedecus in petenda elemosyna. In his enim, & similibus eventibus furari minime licet.

XVIII. P. Claudius La-Croix Lib. III. part. 1. n. 952. refert Coninch, qui negat licere nobili furari, quod magno perfundatur pudore in petenda elemosyna; sed addit, Lethæum, Caltopalaum, Dicalillium docere oppositum, putantes viris honeste conditionis nimis durum esse ostium mendicare. Et, transcripto Coninch responso, rem relinquunt in medio. Pro sententia negante unum, pro affirmante licitum esse furari in citato casu, laudat tres: deinde rem relinquunt in medio, ac si Pyrrhonium traderet. Sic enim lectores beneficio mirabilis Probabilissimi illam eligere quæ sibi magis arrideat, possunt. Hæc methodo Historico-Theologica benignum ubique se præbet Auctor ille.

XIX. Quest. XI. Licitum ne est homini privato, in extrema necessitate constituendo, surripere rem valde pretiosam? Resp. Ponamus hominem in tali constituto necessitate, ut quinque aut sex mille aureis egeat ad eam evadendam. Licitum ne erit ipsi tantam aureorum humanam turari? Disputant in utramque partem Theologi. Qui affirmant, nuntiantur illo principio, quod omnia tunc sunt communia. Qui negant, respondent omnia quidem esse communia que iuxta consuetum communem ordinem necessaria sunt ad vitam alendam, secus pretiosa, & bona summi pretii. Fateor me satis clare non perspicere quid sit dicendum. Utraque pars sua videtur probabilitate frui. Prior sententia principio valde firmo munita apparet. Ex altera parte nimis durum videtur, tam ingentem pecuniam summam surripere licite posse. Quod videtur mihi verosimilius, est: si furtum tot aureorum induceret dominum in extremam, aut gravem egestatem; patet tunc non esse licitum tale furtum. Si autem dominus adeo locupletis foret, ut talem miseriam non subiret; tunc forte probabilior esset sententia prior. Meliora nunc non occurrunt; neque opere præsumo longius rem hanc producere, quam vix in praxi arbitror posse contingere, sive ex parte egestis, qui tanta egeat pecuniarum quantitate; sive ex parte divitis, qui aut velit ipse sponte erogare tantam aureorum summam, aut negligat latere scri-

scripi custodiam, ut furandos illos permittat ad indigentem.

XX. Disputant hic Theologi, an, cum aliquod accipitur in extrema necessitate, illud dicendum furtum sit, vel surripitio. Furtum enim, cum vetustum lege naturali, & divina sit, nunquam licitum est. Qui ergo in extrema necessitate surripit, quæ sibi sunt necessaria, furtum non committit: quia non aliena furatur, sed sua accipit; cum omnia tunc communia sint. Verum hæc disputatio ineptissima est: adveniente extrema necessitate veritatem est; adveniente extrema necessitate, malitiam amittit. Quod ipsum postea tenent voces, aut acceptionem perinde est. P. Cardenas, huic doctrinæ innoxius, contendit dissent. XIII. cap. 1. art. 1. Pontificem in propositione 36. damnasse furtum sub ratione furti. Quamvis enim licitum esset, inquit, surripere aliena in extrema necessitate, adhuc damnata remaneret propositio, asserens permissum esse furari in gravi necessitate: quia furtum, ut furtum, neque in gravi, neque in extrema necessitate licitum est. Hinc deducit art. 3. numer. 21. Pontificem non damnasse opinionem speculative acceptam, quæ sustinet, licitum esse surripere aliena in gravi necessitate. Si vero opinio hæc, ut in praxi deducenda spectetur, damnata est: quia, ut in praxi licita sit, decem requiruntur conditiones, quæ moraliter impossibiles sunt.

XXI. Verum hæc distinctio in præsens commentaria est. Quid enim tam absonum quam Pontificem damnasse accipere rem alienam sub formalitate furti, secus sub voce acceptionis, vel surreptionis? Eadem quippe rationes militat, eadem absurda sequuntur, quocumque modo, sive sub voce furti, sive sub nomine acceptionis, aliena auferantur in gravi necessitate; ut consideranti patebit. Accedit quod, quando in praxi deest aliqua conditio, vel additur, quæ sub cognitione speculative non venit, tunc propositio variatur, & alia evadit tum in speculatione, tum in praxi, ut & ipse Cardenas alibi animadvertit. Quare dicendum, Pontificem damnasse propositionem, quatenus hæc significat, licitum esse acceptionem rei alienæ gravi tantum premente necessitate. Idque evidens est.

CAPUT VI.

De occultis famulorum, aliorumque compensatione.

I. Gravissimam questionem discipiendam aggredimur. Nonnulla præmittenda sunt satis communia, quæ varios spectant compensationis significatus. Duplicem distinguam compensationem. Altera dicitur propria, quæ desinitur debiti, & crediti inter se invicem contributo. Tu mihi debes centum; ego totidem tibi. Mutua compensatio hæc duo debita remitti posse, asserunt omnes, non interpellata etiam iudicis auctoritate. Compensatio altera impropria nuncupatur, quæ recuperatio potius debiti est quam compensatio: ut si Paulus debeat tibi centum, & nolit ea solvere, tu occulte centum accipias, & recuperes quæ tibi debentur. Hoc autem fieri nequit absque iudicis auctoritate, si ad iudicem aditus pateat.

II. In præsentia minime assumo pro dignitate hæc examinandam controversiam; sed eam dirimendam remitto ad tractatum de iustitia, ubi ex instituto difficultates omnes isthuc spectantes resolvam. Potissima nuncius questionis capita proponam. Aliqua recentibus, quæ absolute laxa mihi videntur. Alia vero, quæ gravissimis difficultatibus implexa sunt, sapientum iudicio proponam, remque totam tribus paragrahis comprehendam.

§. I.

Conditiones necessarie pro occultâ compensatione. Laxa propositiones PP. Diana, Viva, aliorumque recentiorum.

I. Anequam conditiones refero, quas pro licita compensatione Theologi communiter assignant, propositionem, quam summus Pontifex Innocentius XI. damnavit, præmitto, quæ est in ordine 37. Famili, & familie domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam maiorem iudicant salario quod recipiunt. P. Dominicus Viva in sua Trutina hæc propositionem interpretans numer. 1. hæc scribit, "Conveniunt DD. posse famulos uti occultâ compensatione, tum quando sibi denegatur ab heris salarium ex parte debiti, tum etiam quando evidenter constat, non quidem ex mero iudicio famulorum, sed ex communissimo perituro sensu, in iustitiam ab heris committi in solutione salarii iuxta communem estimationem debiti, spectatis omnibus circumstantiis, ratione quarum potest pretium famulatus præstiti crecere, aut decrecere." Conditiones autem quæ ipse P. Viva ibidem assignat, sunt sequentes. Prima, quod videtur damnum debitoris, ne sicrate regi-